

VEGYES.

Száz évvel ezelőtt. *Theodor Heinsius* (1770—1849) német pedagógus és berlini gimnáziumi tanár munkái: *Verhältnis der Moralität zur Intelligenz in der Paedagogik unserer Zeit* (1835). *Zeitgemüsse Paedagogik der Schule etc.* (1844). *Die Paedagogik des Hauses* (1838). Ez utóbbinak magyar kiadása nyolc év múlva a következő címmel jelent meg: *Házi Neveléstan Kézikönyve*. Classici kalászat szülék és az őket képviselő nevelők, nevelőnők s oktatók számára. Heinsius Tivadartól. Magyarítva *Fábián Gábor** magyar academiái rendes tagtól. Budán, a m. kir. egyetem betűivel, 1846, XLVII + 396 lap. Ez a munka több tekintetben érdekes és megérdemli, hogy a feledés homályából kiemeljük. Két terjedelmes és egy kissé bőbeszédű Előszóval indul meg: az elsőben a fordító a 19. lapon kifejti, hogy korában „legfontosabb a nevelés, mely az állodalmak egész figyelmét legnagyobb mértékben megérdemli . . . , hogy az igazi műveltség fő tényezője nem lehet más, mint a tiszta erkölcsiség . . . , hogy a szellemet soha inkább elanyagosulva nem láttuk, mint most . . . , hogy a szellemi műveltségnek és erkölcsinek mindig egy lépést lehet és kell tartania“. Vállalkozásának célja pedig „a magyar olvasó közönség kezébe oly művet adni, mely rövid, változatos, könnyű és kellemes alakban együvé foglalja mindazt, mi a házi nevelés tárgyában erkölcsi szempontból figyelembe veendő, s mit e részben a régi s újabb kor neveléstani classicus írói a világnak ekkorig hirdettek“. Ehhez csatlakozik a munka befejezésének célkitűzése, amely „a neveléstani belátást nem annyira rendszeres tanulmányok útján, mint inkább könnyű és alkalmi olvasás által igyekszik megszerezni“ (395). A szerző ugyanolyan terjedelmű Előszavában a házi nevelés gyökeres javításának szükségét, „az álladalm részéről mind elméleti, mind gyakorlati befolyását és közreműködését“ hangoztatja, különös súlyt vet az anyák neveléstani képzettségére, amire a meglevő jeles pedagógiai szakmunkák nem alkalmasak, ellenben „egy illy nemű könyv (minőt a neveléstani irodalom még nem mutathat) akar lenni e jelenvaló, vagyis neveléstani házi tanácsadó. Ezzel kínálkozik immár e jelen kalászat. Innét tanuljátok megösmerni és kedvelni a minden mesterségek közt legnehezebbet, de legjutalmazóbbat is — az *embernevelést*. Gyűjteményemnek célja csak az, hogy családainkban az alapépítéshez anyagokat szerezni segítsen, azért csak a kiskorú életszak első felére és így mintegy 12 évi időközre szorítkozik.“

Íme, szerző és fordító egyaránt elismeri a házi nevelésnek elsőrendű fontosságát, amely ma, száz év múltán mit sem veszített jelentőségéből és a pedagógiai irodalom tanúsága szerint (nálunk is) homloktérben áll. De egyébként is, amikor e különös könyvben lapozgatunk, az a benyomásunk, mintha a világ lelki-erkölsileg száz év óta nem igen változott volna.

A munka maga két főrészből áll: I. „Neveléstani szemelvények“ (1—145. l.), amelyek összefüggő fejezetek keretében foglalkoznak a családi neveléssel

* Író és műfordító (1795—1877). Főleg klasszikus, azután keleti nyelveken írt munkákat fordított; ezeket a Révai Nagy Lexikona felsorolja, de itt ismertetett munkáját nem említi.

általában, rámutatnak a hibákra és adnak helyes útbaigazítást. II. „Betürendes erény- és orvosszertan“, amely egyenként tárgyalja a jó és rossz pedagógiai megnyilatkozásokat. Mindkét részben főleg a következő pedagógusok, illetőleg műveik szerepelnek: Niemeyer, Schwarz, Sailer, Kant, Herbart, Jean Paul, Pestalozzi, Beneke stb. (lásd 394. l.). A pedagógiai kresztomatiának és breviáriumnak összeházasítása ez, amelyben az olvasó a betürendes vezérszavakban böngészhet érdeklődése vagy kénye-kedve szerint. (Régebben *Lélekűdtő*-nek keresztelték a tárgykörök szerint közölt gondolatokat, és ezeket a kiadványokat még ma is kedvelik.)

Mi is a kor és a szerző pedagógiai felfogására jellemző néhány különös (különc) részletet emelünk ki: Mi az ember nevelés nélkül? Egy földön kúszó vad venyige, melly vagy semmi, vagy csak fanyar gyümölcsöt terem (5). Nevelés és oktatás egy szellemi házasságot képeznek, s mindkettőnek kölcsönösen kell egymást kiegészítenie (8). Természeti testgyakorlatlan: járni, futni, ugrani, mászni, kapaszkodni, birkózni, emelni, húzni, terhet vinni stb. (33). Bizonyítványok: a fegyelem egyik szükséges segédeszköze az iskola és a ház közt. Ha a nevelő egy könyvet készít, mellybe bizonyos rovatok rende szerint naponkénti ítéleteit növendéke viseletéről beiktatja, s mellyből egy hét vagy hónap végével stb. egy öszevetet húz ki; e jegyzőkönyv egyszersmind igen hasznos napló- s emlékkönyv is fog lenni, amelyet a gyermek jellemével ismeretlen utódjának adhat át, hogy azt az általa letett alapon továbbképezhesse (168—69, íme a mai személyi törzslapok előfutára). A játékszínnek látogatása, vagy szinte színpadoni valóságos föllépés s szerepvivés családi körökben nagy aggodalommal jár együtt (103—4). A tudósok, úgymond Sailer, a nevelést a tudomány szempontjából szeretik leginkább tekinteni... való, hogy ez igazi szempont a nevelésnél is, de csak *egy* szempont, melly ha uralkodóvá válik, föltötte ártalmas, mert a leglényegesb a *gyakorlat* (125). Mint fenyíték-szerőről a vessző pártfogás alá vétetik, s nehéz is ellenni nála nélkül. Ellenben a botot, mint megbecstelenítő, ártalmas és sikertelen javító eszközt, szükség, hogy minden körülmények között számkivessük... Nem hagyhatjuk helyben az úgy nevezett *pofozások*at is, ha szinte még sok helyt divatban vannak is, de a hatások néha veszedelmesek (172). A nevelőnek növendékéveli viszonyában igen sok függ azon *hangtól*, mellyet irányában fölvesz, s a *módtól*, melly szerint vele bánnia kell (252). Szabad legyen itt szót tennünk a *tegetésről* is... E részben nyelvünk is messze ment, midőn az egyszerű *te*-n kívül még ezekkel is él a megszólításnál: ön, kegyed, kend, maga, sőt néha a többesben *mi*-t is használ. Brandes még egy különös munkában is *Über das Du und Du zwischen Eltern und Kindern* (Hannover 1809) megmutatni igyekezett, mennyire kárhoztatandó az, ha a szülék magokat gyermekeik által *tegettetik* (255). Képezd növendékedet a maga korából maga kora számára, de csak a jelenben levő igazból, jóból, jótékonyból, a jövő kort illető igaz, jó, jótékony számára (311). Régi szokás az, hogy gyermekek és ifjak szüléik s tanítóik tanácsa után, önmagok felett naplót vigenek. E szokás azonban félig kihalt és az újabb időben néhány elhibázott jelenetek miatt, még aggodalomra s rosszálásra is talált. Én azt hiszem, hogy egy erkölcsi

segédeszközt a gyermek-lélek nevelésénél s művelésénél nagyobb figyelemre kell méltatni (328—29). A természet maga megteszi a maga testgyakorlatát. Ki számlálhatná meg a táncz azon sok áldozatait, melyek egyenesen a hiú és gyarló anyák szemei előtt hullanak el! (374). *Véralkat* alatt általában az emberben levő anyaginak s szelleminek különböző vegyületét, *természeti sajáttság* alatt pedig inkább az anyagi természet azon tulajdonságát értjük, melyet éghajlati s földi befolyások szoktak a világ népeinél okozni (388).

Ezzel a tarka mozaikkal a betürendes vezérszavaknak csak elenyésző részét ismertettük. kf.

Újabb adatok az angol gimnáziumokról.¹ „Az ’angolok szerénységéből vagy talán ügyesség hiányában sohasem dicsekednek iskoláikkal; így hát én, aki skót ember vagyok, magasztalom majd az iskolarendszerüket“ — mondja egy helyütt John Murray. Azzal kezdi, hogy szembeszáll egyes *Old Boy*-okkal, vagyis öreks diákokkal, akik a Public School-ok hanyatlását emlegetik. Szerinte ennek éppen az ellenkezője igaz. Az angol gimnáziumok ma jobbak, mint valaha voltak. Ezt nemcsak az bizonyítja, hogy az internátussal egybe nem kapcsolt úgynevezett Day School-ok is mindinkább utánozzák őket, de még sokkal jobban az a körülmény, hogy a németországi Hitler Adolf-iskolák is sorra átveszik jellemző szervezeti vonásaikat. Nem is csoda! Az ódon és egyszerű, de egyébként nagy szeretettel s megértéssel berendezett kollégiumi iskolák nemcsak tanítanak és nevelnek, hanem ezen kívül igen gyakran békét és nyugalmat is biztosítanak számos olyan gyermeknek, aki otthonában nem lelné meg a neki annyira szükséges harmóniát.

Murray felfogása szerint a kollégiumok tanári testületének egyik főfeladata annak kinyomozása, hogy a diáknak milyen irányban van *imagination*-je, azaz feltűnő elképzelő ereje és kezdeményező készsége. Megállapítható, hogy matematikai és általában tudományos irányú kutató képessége aránylag igen kevés angol középiskolás fiúnak van. Ellenben egy sincs olyan, akinek a zenéhez vagy más művészeti ághoz, irodalmi művek megértéséhez és elbírálásához vagy fémmel, fával, bőrrel, agyaggal való bánáshoz kedve, hajlama, érzéke ne lenne. De ha mégis akad olyan gimnazista, akit ezek a dolgok nem érdekelnek, könnyen meglehet, hogy a sportoknak valamely fajtájához hozott magával egészen különleges és veleszületett rátermettséget. Ha a felsorolt szellemi vagy testi készségek bármelyikéből csak egy szemernyi van is meg a növendékben, annak gyökérszálaít fel kell kutatni. Erre sokkal nagyobb gondot kellene az iskolának fordítania, mint amennyit ezidőszerint valójában fordít. Az viszont tény, hogy a már kibontakozott hajlamoknak megszilárdításához és fejlesztéséhez nagyszerűen ért a brit iskolaszervezet, aminek fényes bizonyossága a mindenkor Public Schoolokból kikerült világhírű politikusok, művészek és tudósok egész serege.

¹ John Murray igazgatónak a Sherborne School emlékünnepején *Our Public Schools* címmel 1938. június 18-án elmondott beszéde nyomán. L. a Contemporary Review 1938. szeptemberi számát.

A tárgyilagosság kedvéért meg kell említeni, hogy két olyan körülmény is van, ami némiképen árnyat vet a mai angol gimnáziumra. Az egyik az, hogy tanárai túlnél az iskolához vannak láncolva. Még ha nincsenek is a falai között, törődniök kell vele-és bentlakóival. Úgy vannak munkahelyükkel, mint a színészek közül akárhány a színpaddal. Amikor nincs rajta, akkor is ott szállingóznak gondolatai. S mire szerepe legvégén a kulisszák mögé kerül, már az újabb beosztásával járó teendők foglalkoztatják. Világos, hogy a túlfeszített agyú tanár tökéletes munkát a katedrán aligha végezhet. Nehezíti helyzetét az is, hogy a Board of Education, a Közoktatási Tanács sokat van a sarkában.

A másik baj a Public Schoolok körül abban nyilvánul, hogy a vizsgázatók rendszerint már nyugalomban levő, nem modern gondolkodású, idős és fáradt emberek. Nem jól fizetik őket, a vizsgázókat gyakran nem is látják, s mivel nincs elég idejük a dolgozatoknak alapos átnézésére, tulajdonképen gépies munkát végeznek. Ezen az állapoton tehát változtatni, segíteni kellene, annál is inkább, mert egyéb vonatkozásokban a Public Schoolok mintaszerűen töltik be hivatásukat.

Igy például mindenkit megkap és követésre ösztönöz az, amit a gyermekek szociális érzékének művelése és nemesítése végett cselekednek. Minden lehető eszköz felhasználásával következetesen csepegtetik bele a diákok lelkébe azt, hogy a magával való melegegedettség és a rideg önzés nem vezet jóra, az egyén boldogulását nem segíti elő. Ellenkezőleg: visszaveti céljainak elérésétől és előbb-utóbb azt eredményezheti, hogy a társadalom kiközösíti. A Public Schoolok ránevelik a gyermeket arra, hogy minden tettéért felelős embertársainak, de az Alma Maternek is, amelynek kebelében ő nem különálló láncszem, hanem az összességnek tagja, és a többiekkel együtt s velük egyformán kell bekapcsolódnia az élők és a nagynevű halottak egymásba fogódzó szakadatlan láncolatába.

A kollégiumoknak ősi hagyományoktól és igazi mély vallásosságtól megszentelt légkörében igen korán ráeszméltetik már a kisdíjakot is arra, hogy nincsen o földön semmi, ami önmagában lezárt és tökéletes alkotás lenne. Tökéletes csak az istenség és valamennyien neki vagyunk alárendelve.

Láczér István.

MAGYAR PAEDAGOGIAI TÁRSASÁG.

1938. október 15-i felolvasó ülésünkön *Pintér Jenő* elnökölt és két előadás hangzott el: 1. *Friedreich Endre: A piarista iskola a XVII. században.* (Székfoglaló.) 2. *Madzsar Imre: A szemléletesség elméletben és gyakorlatban* (lásd a 257—65. lapon).

1938. november 19-én *Mosdóssy Imre* elnöklésével tartott felolvasó ülésünk tárgysorozata ez volt: 1. *Mester János: Aquinói Szent Tamás pedagógiája.* (Székfoglaló.) 2. *Kratofil Dezső: Az öntevékenység elvének érvényesítése a nevelő oktatásban.* (Székfoglaló.)

Ezen az ülésen *Mosdóssy Imre* alelnök a következő elnöki megnyitót mondotta: